

INKLYUZIV TA'LIM TIZIMIDA GENDER TENGLIK TAMOYILLARINING O'RNI

<https://doi.org/10.24412/2181-1784-2026-20-337-340>

Omarova Zeviniso Kasimovna

*Alisher Navoiy nomidagi Toshkent davlat o'zbek tili
va adabiyoti universiteti “Psixologiya va sotsiologiya”
kafedrasida katta o'qituvchisi
zeboomarova60@outlook.com*

ANNOTATSIYA

Ushbu maqolada inklyuziv ta'lim tizimida gender tenglik tamoyillarining ahamiyati va ularning ta'lim jarayoniga ta'siri tahlil qilinadi. Inklyuziv ta'lim barcha o'quvchilar, jumladan, qizlar va o'g'il bolalar, nogironligi bo'lgan shaxslar hamda ijtimoiy jihatdan himoyaga muhtoj guruhlar uchun teng ta'lim imkoniyatlarini yaratishga qaratilgan. Maqolada gender tenglikni ta'minlash orqali ta'limdagi diskriminatsiya va stereotiplarni bartaraf etish, ta'lim muhitini yanada adolatli va samarali tashkil etish masalalari yoritiladi. Shuningdek, o'qituvchilarning gender sezgirliigi, ta'lim siyosatida gender yondashuvni integratsiya qilish hamda inklyuziv muhitni shakllantirishda gender tenglik tamoyillarining o'rni asoslab beriladi.

***Kalit so'zlar:** Inklyuziv ta'lim, gender tenglik, teng imkoniyatlar, gender sezgir yondashuv, ta'limda diskriminatsiya, ijtimoiy inklyuziya, pedagogik muhit, ta'lim siyosati*

ИНКЛЮЗИВНАЯ СИСТЕМА ОБРАЗОВАНИЯ И РОЛЬ ПРИНЦИПОВ ГЕНДЕРНОГО РАВЕНСТВА

Омарова Зевинисо Касимовна

*Старший преподаватель кафедры «Психология и социология» Ташкентского
государственного университета узбекского языка и литературы имени Алишера Навои
zeboomarova60@outlook.com*

АННОТАЦИЯ

В данной статье анализируется значимость принципов гендерного равенства в инклюзивной системе образования и их влияние на образовательный процесс. Инклюзивное образование направлено на создание равных возможностей обучения для всех учащихся, включая девочек и мальчиков, лиц с инвалидностью, а также социально уязвимые группы. В статье освещаются вопросы устранения дискриминации и стереотипов в образовании посредством обеспечения гендерного равенства, а также организация более справедливой и эффективной образовательной среды. Кроме того, обосновывается роль принципов гендерного равенства в формировании инклюзивной среды, включая гендерную чувствительность педагогов и интеграцию гендерного подхода в образовательную политику.

***Ключевые слова:** Инклюзивное образование, гендерное равенство, равные возможности, гендерно чувствительный подход, дискриминация в образовании, социальная инклюзия, педагогическая среда, образовательная политика*

THE ROLE OF GENDER EQUALITY PRINCIPLES IN THE INCLUSIVE EDUCATION SYSTEM

Omarova Zeviniso Kasimovna

*Senior Lecturer, Department of Psychology and Sociology, Tashkent State University of
Uzbek Language and Literature named after Alisher Navoi
zeboomarova60@outlook.com*

ABSTRACT

This article analyzes the importance of gender equality principles in the inclusive education system and their impact on the educational process. Inclusive education aims to create equal learning opportunities for all students, including girls and boys, persons with disabilities, and socially vulnerable groups. The article highlights issues of eliminating discrimination and stereotypes in education through the promotion of gender equality, as well as organizing a more fair and effective learning environment. Furthermore, the role of gender equality principles in shaping an inclusive environment is substantiated, including teachers' gender sensitivity and the integration of a gender-responsive approach into educational policy.

Keywords: *Inclusive education, gender equality, equal opportunities, gender-sensitive approach, discrimination in education, social inclusion, pedagogical environment, educational policy*

Bugungi globallashuv va ijtimoiy taraqqiyot sharoitida ta'lim tizimini inson huquqlari, tenglik va adolat tamoyillari asosida tashkil etish muhim ahamiyat kasb etmoqda. Inklyuziv ta'lim barcha o'quvchilar, ularning jinsi, jismoniy yoki ruhiy holati, ijtimoiy kelib chiqishidan qat'i nazar, teng va sifatli ta'lim olish huquqini ta'minlashga qaratilgan. Mazkur tizimda gender tenglik tamoyillarining amalga oshirilishi ta'lim jarayonining samaradorligini oshirish, diskriminatsiyani oldini olish hamda sog'lom ijtimoiy muhitni shakllantirishda muhim omil hisoblanadi. Shu bois inklyuziv ta'lim va gender tenglik masalalarini o'zaro bog'liq holda o'rganish bugungi kunning dolzarb ilmiy-amaliy vazifalaridan biridir.

Hozirgi kunda ko'plab mamlakatlarda ta'lim tizimida gender tenglikni ta'minlash borasida muayyan islohotlar amalga oshirilayotgan bo'lsa-da, inklyuziv ta'lim muhitida gender stereotiplari va tengsizlik holatlari saqlanib qolmoqda. Ayniqsa, nogironligi bo'lgan qizlar, ijtimoiy jihatdan himoyaga muhtoj o'quvchilar ta'lim jarayonida ikki karra diskriminatsiyaga uchrash ehtimoliga ega. Ushbu holat ta'limda teng imkoniyatlar yaratish, pedagoglarning gender sezgirligini oshirish hamda ta'lim siyosatida inklyuziv va genderga yo'naltirilgan yondashuvlarni kuchaytirishni talab etadi. Shu nuqtayi nazardan, inklyuziv ta'lim tizimida gender tenglik tamoyillarining o'rnini tahlil qilish jamiyatda ijtimoiy adolatni ta'minlash va barqaror rivojlanishga erishishda muhim ahamiyatga ega. [1.23.]

Inklyuziv ta'lim — bu barcha o'quvchilarning, ularning jismoniy, ruhiy, intellektual imkoniyatlari, jinsi, ijtimoiy kelib chiqishi yoki boshqa xususiyatlaridan qat'i nazar, umumiy ta'lim muassasalarida teng va sifatli ta'lim olishlarini ta'minlashga qaratilgan tizimdir. Uning asosiy tamoyillariga teng imkoniyatlar yaratish, diskriminatsiyaga yo'l qo'ymaslik, individual yondashuv, moslashuvchan ta'lim muhiti va o'quvchilarning jamiyatga to'liq integratsiyasini ta'minlash kiradi.

Gender tenglik — bu ayollar va erkaklar, qizlar va o'g'il bolalar uchun ta'lim olish, rivojlanish va o'z salohiyatini ro'yobga chiqarishda teng huquq va imkoniyatlarning ta'minlanishidir. Ta'lim tizimida gender tenglikni qaror toptirish gender stereotiplarini bartaraf etish, o'quvchilarning qobiliyatlarini jinsi asosida cheklamaslik hamda adolatli va sog'lom ta'lim muhitini shakllantirish orqali jamiyatda ijtimoiy tenglik va barqaror rivojlanishga xizmat qiladi. Inklyuziv ta'lim tizimida gender tenglik tamoyillari ta'lim jarayonida barcha o'quvchilar uchun teng

sharoit va imkoniyatlar yaratishni ta'minlaydi. [2.12.] Ushbu tamoyillar qizlar va o'g'il bolalarning ta'lim olishda, o'quv faoliyatida ishtirok etishda hamda shaxsiy salohiyatini rivojlantirishda teng huquqliligini kafolatlaydi. Gender tenglikka asoslangan inklyuziv yondashuv ta'lim muhitida diskriminatsiya, cheklov va noto'g'ri munosabatlarning oldini olib, ijtimoiy adolat va bag'rikenglikni mustahkamlashga xizmat qiladi.

Ta'lim jarayonida gender stereotiplari o'quvchilarning qobiliyatlari va imkoniyatlarini jinsi asosida baholashga olib kelib, ularning to'liq rivojlanishiga to'sqinlik qiladi. Bunday stereotiplar o'quv materiallari, o'qituvchilarning munosabati va ta'lim muhitida namoyon bo'lishi mumkin. Ularni bartaraf etish uchun genderga sezgir pedagogik yondashuvni joriy etish, o'qituvchilarning malakasini oshirish, o'quv dasturlarini qayta ko'rib chiqish hamda tenglik va hurmatga asoslangan ta'lim muhitini shakllantirish muhim ahamiyatga ega. Shuningdek, ta'lim jarayonida gender stereotiplarini kamaytirishda ota-onalar bilan hamkorlikni kuchaytirish, ularni gender tenglik masalalarida xabardor qilish muhim ahamiyat kasb etadi. [3.65] Ta'lim muassasalarida o'quvchilarning faolligi, yetakchilik qobiliyati va kasb tanlashiga nisbatan jinsga asoslangan cheklovlarni bartaraf etish orqali ularning mustaqil fikrlashi va ijtimoiy faolligini rivojlantirish mumkin. Bundan tashqari, dars jarayonida genderga xolis o'quv materiallaridan foydalanish, muvaffaqiyatga erishgan ayol va erkaklar obrazlarini teng darajada namoyish etish ham stereotiplarni yengishga xizmat qiladi. Natijada, ta'lim muhiti har bir o'quvchining shaxsiy imkoniyatlarini to'liq ochib berishga yo'naltirilgan, adolatli va inklyuziv makonga aylanadi.

O'qituvchilarning gender sezgirligi inklyuziv ta'limning muvaffaqiyatli amalga oshirilishida muhim omil hisoblanadi. Gender sezgir pedagog o'quvchilarning individual ehtiyojlarini inobatga olib, ularni jinsi asosida ajratmasdan, teng va hurmatga asoslangan munosabatni shakllantiradi. Inklyuziv pedagogik yondashuv o'qituvchidan moslashtirilgan metodlar, differensial ta'lim usullari va ijobiy psixologik muhit yaratishni talab etadi, bu esa barcha o'quvchilarning ta'lim jarayonida faol ishtirokini ta'minlaydi. Bu jarayonda normativ-huquqiy hujjatlar, ta'lim strategiyalari va dasturlarida gender tenglik hamda inklyuzivlik masalalarining ustuvor yo'nalish sifatida belgilanishi muhimdir. Mazkur integratsiya ta'lim muassasalarida teng imkoniyatlar yaratish, monitoring va baholash mexanizmlarini takomillashtirish orqali amaliy natijalarga erishishni ta'minlaydi. [4.11.]

Milliy va xalqaro tajribalar tahlili inklyuziv ta'limda gender tenglikni ta'minlashning samarali mexanizmlarini aniqlash imkonini beradi. Xalqaro tashkilotlar tomonidan ishlab chiqilgan model va tavsiyalar, shuningdek, rivojlangan mamlakatlar tajribasi inklyuziv va genderga sezgir ta'lim siyosatini shakllantirishda muhim manba bo'lib xizmat qiladi. Milliy tajriba bilan taqqoslash esa mavjud muammolarni aniqlash va ularni bartaraf etish bo'yicha amaliy takliflar ishlab chiqishga zamin yaratadi.

XULOSA

Inklyuziv ta'lim tizimida gender tenglik tamoyillarini ta'minlash barcha o'quvchilar uchun teng va adolatli ta'lim muhitini yaratishning muhim sharti hisoblanadi. O'qituvchilarning gender sezgirligini oshirish, ta'lim siyosatida inklyuziya va gender tenglik tamoyillarini uyg'unlashtirish hamda milliy va xalqaro ilg'or tajribalardan samarali foydalanish inklyuziv ta'lim sifatini yuksaltirishga imkon beradi. Natijada, jamiyatda ijtimoiy adolat, teng imkoniyatlar va barqaror rivojlanishni ta'minlashga xizmat qiluvchi ta'lim tizimi shakllanadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. UNESCO. Gender Equality in Education: Looking Beyond Parity. — Paris: UNESCO, 2016.
2. United Nations. Transforming our world: the 2030 Agenda for Sustainable Development. — New York: UN, 2015.
3. O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining inklyuziv ta'limni rivojlantirishga oid qarorlari va me'yoriy-huquqiy hujjatlari.
4. Yuldoshev, U. (2018). Problems of Choosing Methods and Technologies in Musical Pedagogics. Eastern European Scientific Journal, (2).